

III. BÖLÜM

SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ

Dr. Hüseyin Yeniçeri

ÖZET

Sözlü anlatımın olmazsa olmazı konuşmanın yanında dinlemedir. Sözlü anlatımın amacına ulaşması iyi bir dinlemeye bağlıdır. Sözlü anlatımı iki bölümde değerlendiriyoruz: Hazırlıksız konuşmalar ve hazırlıksız konuşmalar diye. Hazırlıksız konuşmaları sohbet, kutlama, özür dileme, teşekkür etme, telefonla konuşma, tanışma ve tanıştırma ve tartışma diye sıralayabiliriz. Hazırlıklı konuşmaları da konferans, bilgi şöleni, panel ve forum, seminer, münazara, görüşme, söylev ve açık oturum olarak sıralayabiliriz.

ÜNİTENİN AMACI

1. Öğrencilerin kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak,
2. Çağdaş bir birey olarak konuşma türlerini gereği gibi uygulamak,
3. Topluma katkıda bulunmak için bilgi ve birikimlerini topluma sunma hevesi uyandırmak.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Sözlü anlatım, iletişim, hazırlıksız konuşma, hazırlıklı konuşma, okuma, dinleme, anlama, anlatma, konferans, bilgi şöleni, panel, forum, seminer, çalıştay, seminer, münazara, mülakat, görüşme, röportaj, açık oturum, sohbet, teşekkür etme, özür dileme, tanışma, kutlama, tartışma.

SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ

Sözlü anlatım, konuşmayla gerçekleşen iletişimdir. Yazı ile gerçekleşen iletişimden önce bütün aktarımlar sözle yapılmaktaydı. Yazı ile iletişim başladıktan sonra da kullanımını sürdürmüştür. Günlük yaşam sözlü iletişim yoluyla sürmektedir.

Sözlü iletişimde dinleme önemlidir. Anlamanın olmazsa olmazı dinlemedir. İşittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamaktır. (Sever, 1997: 11) Kısaca verileni doğru anlamak dinleme becerisine bağlıdır. Dinlemenin başı kulağın sağlıklı olmasıdır. Çünkü işitme ile dinleme arasında yakın bir ilişki vardır. İşitme; dışarıdan gelen sesin algılanması, dinleme; kulağa gelen birçok sestten birinin seçilmesi, algılanması, değerlendirilmesidir. Dinlemede anlama çabası vardır. İnsan birçok şeyi işitebilir, ama dinlemeyebilir. Dinleme bireyin iradesine ve seçme isteğine bağlıdır. (Koç, 2008: 451)

Sözlü iletişimde insanlar bilgi birikimine daha çok dinleme yoluyla ulaşır. Bu yüzden bilinçli bir dinleme alışkanlığı gerekir. Bilinçli dinleme için üç yol vardır: Seçerek dinleme, katılımlı dinleme ve eleştirel dinleme. İnsan beyninin algıladığı seslerin hepsini değil, kendisine gerekli olanları alması seçerek dinlemedir. Katılımlı dinleme, anlatıcının anlattıklarını dikkatli bir biçimde algılamaktır. Eleştiriye bağlı dinleme ise dinleyicinin, konuşmacının öne sürdüğü düşüncelerin kendi dünyasına uyup uymadığını belirleme işidir.

Sözlü anlatımı iki bölümde ele alabiliriz:

- A. Hazırlıksız konuşmalar
- B. Hazırlıklı konuşmalar

Hazırlıksız Konuşmalar

- 1. Sohbet
- 2. Kutlama
- 3. Özür dileme
- 4. Teşekkür etme
- 5. Telefon konuşmaları
- 6. Tanışma, tanıştırma
- 7. Tartışma

HAZIRLIKLİ KONUŞMALAR

- 1. Konferans
- 2. Bilgi şöleni
- 3. Panel ve forum
- 4. Seminer
- 5. Münazara
- 6. Görüşme
- 7. Söylev
- 8. Açık oturum

KONFERANS

Tanınmış kişilerin, bilim adamlarının, bilginlerin ya da bir konuda uzman olanların bir konuda bilgi vermek, dinleyicileri aydınlatmak amacıyla yaptıkları konuşmalara konferans denir. Konferansta öğretici bir amaç güdölür. Konferansın başarısı konunun ilgi çekiciliğine, konuşmacının yeteneğine, elverişli olanaklarla konuşmanın önceden dinlemek isteyen kitleye duyurulmasına bağlıdır. Konferansı veren kişi öncelikle zamanı iyi ayarlamalıdır. Hazırlıklı konuşmalarda zaman sınırlaması olduğu için konuşmacı verilen ya da duyurulan zamanda söyleyeceklerini söyleyebilmelidir. Yine konferansçı konuşmasına başlamadan önce hem dinleyicileri selamlamalı, hoş geldiniz dileği iletmeli; hem de konferansı düzenleyen kişi ya da kuruluşlara teşekkür etmelidir. Konuşmanın başında konuşmanın içeriğini özetlemeli, sonra süresi içinde konuşmayı gerçekleştirmelidir. Konuşmacı sözcük seçiminde dinleyicilerin düzeyini göz önünde bulundurmalı ve dinleyenleri uyanık ve diri tutmak için zaman zaman ses tonunu değiştirmeli, yeri gelince ilgi çeken örnekler vermeli, konuya uygun espriler yapmalıdır. Konferansın sonunda ele aldığı konuyu özetlemeli ve vardığı sonucu vurgulamalıdır. Dinleyicilere teşekkür etmeyi ve saygılar sunmayı ihmal etmemelidir. Konferansın bitiminde soru-cevap bölümüne geçilmeli, dinleyicilerin sorulara kısa, etkili ve inandırıcı karşılıklar vererek konferansı bitirmelidir. Konferansı düzenleyen kuruluşlar adına konferans başlamadan önce konuşmacının dinleyicilere tanıtılmasını da bir sunucu gerçekleştirmelidir.

BİLGİ ŞÖLENİ

Alanlarında uzman kişilerin bir konuyu değişik yönlerden ele alarak yaptıkları seri konuşmalara bilgi şöleni ya da sempozyum denir. Oldukça ağırbaşlı ve bilimsel konuşmaları içerir. Konu önceden belirlenir. Konuşmacılar konunun hangi yönünü ele alacaklarını kendileri belirler. Konuşmacılardan ele aldıkları alanla ilgili sundukları bildirilerde bir yenilik gerçekleştirmeleri beklenir. Bir kişinin başkanlığında birden çok oturum yapılır. Konuşmacı sayısı 3-6 arasında değişir. Süre sınırlıdır. Her konuşmacıya eşit zaman verilir. Süre 5 dakika ile 20 dakika arasında belirlenir. Bir salonda gerçekleşebileceği gibi birçok salonda da yapılabilir. Bir gün sürebileceği gibi, konunun önemine ve genişliğine göre birkaç gün de sürebilir. Bilgi şöleninde yapılan konuşmalar sonunda bir sonuca varılması beklenir. Oturum yöneticileri şölenin bitiminde konuşmacıların bildirilerini özetler ve varılan sonucu dinleyicilere açıklar.

PANEL VE FORUM

Toplumu ilgilendiren güncel bir konuyu farklı kişilerin değişik yönleriyle küçük topluluklar önünde ele aldıkları konuşmalara panel denir. Bir başkanla 3 ila 6 arasında değişen konuşmacı panelin kadrosunu oluşturur. Konu, küçük bir dinleyici topluluğu önünde içten bir ortamda ele alınır, tartışılır. Panelin amacı konu ilgili olanları aydınlatmak, görüş alış verişinde bulunmaktır. Sonunda bir sonuca varılması beklenmez. Açık oturuma çok benzeyen bir tartışma türüdür. Konuşmacılara verilen süre de oturum başkanı tarafından başlangıçta açıklanır. Konuşmacılar, kendilerine ayrılan süre içinde konuyla ilgili görüşlerini açık, anlaşılır bir dille ve yumuşak bir anlatımla dile getirir. Karşı düşünceler eleştirilerken de incitici ve sataşıcı anlatımdan uzak durulur. Kaba sözlere, argoya, alaya asla yer verilmemelidir.

Panel sonunda dinleyicilerin tartışmaya katılarak kişisel görüşlerini açıklamaları söz konusu olursa buna da forum denir. Forum bir bakıma dinleyicilerin aktif görev üstlenmesini sağlar.

SEMİNER

Bir konuda bilgi vermek amacıyla yapılan toplantılara seminer denir. Genellikle üniversitelerde öğretim üyelerinin denetiminde lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yaptıkları çalışmalarla ilgili hazırladıkları raporlarını sunmaları biçiminde gerçekleşen seminerler birer öbek çalışmasıdır. Katılımcılar, sunulan raporlar üzerinde tartışılır. Ayrıca uzman kişilerin bilgi alış verişinde bulunmak ya da birkaç kişiden oluşan bir öbeği yetiştirmek amacıyla yaptıkları konuşmalara da seminer denilmektedir. Türkçede çalışma anlamına gelen seminerde öğreticilik, bilgi ve görgüleri geliştirmek amaçtır. Seminerin katılımcıları mutlaka konu ile ilgili kişilerden oluşur. Katılımcılar çalışma sırasında etkin görev üstlenir.

Bir seminer türü de çalıştaydır. Bilim adamları ve uzmanların bir konuda ön hazırlık yapmak üzere katıldığı inceleme ve değerlendirme toplantılarına çalıştay denilmektedir.

MÜNAZARA

İki karşıt düşüncenin, iki öbek arasında bir jüri önünde tartışıldığı konuşmalardır. Daha çok, okullarda uygulanan bir tartışma çeşididir. Türkçe karşılığı ayışmadır. Konuşma kurallarına uygun bir biçimde gerçekleştirilen münazarada bir tez ve antitez vardır. Münazarada birer cümle ile belirtilen düşünce, bir jüri önünde, en az iki öbek arasında tartışılır. Her öbeğin bir başkanı vardır, başkanlar öbeğin sözcüsü durumundadır.

Münazarada amaç, öğrencilerin dersin dışında başka kitapları okumasını ve incelemesini sağlamak, onların konuşma becerilerini geliştirmek, düşünceler arasında bağ kurabilmek, düşüncelerini kusursuz bir şekilde dile getirmektir. Böylece münazara sayesinde öğrencilerin konuşma yeteneği gelişir, yorum becerileri artar. Öğrenciler, farklı konular üzerinde fikir üretme, kendi fikrini savunma yetisi kazanırlar.

Münazara; tartışmadan -yarışma havasında gerçekleştirilmesi bakımından- farklılık gösterir. Çünkü tartışmalarda yarışma havası yoktur; ama münazaralarda vardır. Jürinin bulunması birincileri belirlemek içindir. Münazaradasavunulan düşünceyi kanıtlama ve tartışmadan galip çıkma amacı güdülür. Konuşmacı sayısı bir ile dört arasında değişebilir, gruplar sözcülerini veya başkanlarını önceden belirler. Konuşmalar yapıldıktan sonra jüri, konuşmacıların hazırlıklarını, savunmalarını ve konuşma becerilerini dikkate alarak bir değerlendirme yapar ve yarışmanın galibini belirler. Genellikle okul ortamlarında yapılan tartışmalardır.

Münazaraların gerçeği belirtebilmesi, sorunlara uygun, geçerli çözüm yollarına ulaşabilmesi için tartışanların bazı kurallara uygun davranmaları gerekir: Gerçeği, uygun ve yararlı olanı bulmaya çalışmak. Toplantılara sorunların çözümü için öneriler hazırlayarak gelmek. Günlük hayatta karşılaşılan tartışmalı sorunlar üzerinde, konuyu iyice kavrayıp sonuçlarını görerek konuşmak. Tartışma konusu dışına çıkmamak. Düşünceleri anlaşılır, açık ve kısa söylemek. Münazarayı benlik, kişisel üstünlük sorunu yapmamak. Kendimizi övmemek, başkalarını yermemek. Ortaya çıkan sonucu hoşgörülle karşılamak.

Münazaralarda seçilen konu önemli ve tartışmaya değer olmalıdır. Seçilen konu düşünmeye yol açmalı, tartışmalara uygun olmalı ve istenilen zamana sığabilmelidir.

GÖRÜŞME

Mülakat ve röportaj adlarıyla da anılan görüşme; alanında tanınmış bir kişiyle toplumsal konularla ilgili konuşma anlamına gelir. Tanınmış kişinin ele alınan konularla ilgili düşüncelerinin topluma duyurulması amaçlanır. Görüşmeyi gerçekleştiren kişi, ele aldığı konuyla ilgili önceden hazırladığı soruları mülakatı verene yöneltir. Konuşmacıyı, toplumun ilgisini çekecek ya da merakını giderecek konularda konuşturmak önemlidir. Bunun için görüşmeyi gerçekleştiren kişi hem ele aldığı konuyu iyi araştırmalı, hem de görüşeceği kişi ile ilgili bilgi sahibi olmalıdır.

Görüşmede konuşulanlar yazıya geçirildiği için bu tür, yazılı anlatımın da içine girmektedir. Ancak ortada bir karşılıklı konuşma da vardır. Bir bakıma tam bir hazırlıklı konuşma örneğidir. Bir yazarımızla yapılan bir görüşmeden bir parçayı örnek olarak verebiliriz:

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU NE DİYOR?

– *En çok hangi eserinizi seversiniz?*

– *En çok, “Kiralık Konakla “Yaban”ı severim.*

– *Niçin?*

– *“Kiralık Konak” bence roman tekniğine uygun olan eserimdir. “Yaban’a gelince o, bütün millî heyecanlarımı taşıyan kitaplarımdan biri olmak dolayısıyla bence çok kıymetlidir.*

– *Bugün hikâye ve romancılığımızı nasıl buluyorsunuz?*

– *“Bugünkü nesil, hikâyecilikte eski nesli epeyce geride bırakmıştır. Fakat henüz roman adı verilebilecek bir büyük eser meydana gelmemiştir. Belki yanılıyorum, bugünkü telakkime göre roman, bir insan ve hayat görüşünün felsefesidir. Ve böyle bir görüşle böyle bir felsefe ancak uzun soluklu bir çalışma ile vücuda gelebilir. Ve böyle bir eserin yanında küçük hikâye ancak bir etkiyi ifade edebilir. Hepimizi edebiyata hikâye yazmakla başlamışsınız. Hayat tecrübelerimiz çoğaldıkça hikâyenin hududunu romanla genişletmek mecburiyetinde kalmışsınız.*

– *Sanat alanından yaptıklarınızla yapmak istedikleriniz arasında bir fark oldu mu?*

– *Samimiyetle itiraf ederim ki bu alanda yaptıklarım, yapmak istediklerimin bir gölgesinden ibarettir.*

Mustafa BAYDAR

SÖYLEV

Bir duygu ya da düşünceyi açık ya da kapalı ortamlarda insan yığınlarına aktaran inandırıcı, coşturucu, yönlendirici konuşmalara söylev ya da nutuk denir. Daha çok duygulara seslenilir. Sese ait bütün öğelerden yararlanır. Konuşmacını kararlı ve inandırıcı bir ses tonu olması önemlidir. Beden dili bütün ustalığı ile kullanılır. Çoklukla toplulukları coşturan, büyüleyen bir hitabet sanatıdır. Demokrasi ile birlikte gelişmiştir. Güzel konuşmanın getirdiği telkin kolaylığı ile kötü niyetli insanların elinde zararlı bir silah da olabilir. (Koç, 2006: 530) “Duygular coşunca gerçek tatile çıkarmış.” gerçeğini konuşmacı her zaman göz önünde bulundurur. Ancak halkı gereksiz yere coşturmak tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Etkili bir sesleniş bir vatani istila ve işgalden kurtarabilir ya da bir milletin bağımsızlığını varlığını, dirliğini tehlikeye sokabilir. Herkesin anlayabileceği kadar yalın, açık, anlaşılır bir dille hazırlanmalıdır.

Söylev örneği

Cumhuriyetin Onuncu Yıl Nutku

ATATÜRK

Türk

Milleti!

Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın on beşinci yılındayız. Bugün Cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır. Kutlu olsun!

Şu anda, büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz; çünkü, daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.

Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi, en geniş, refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız, daha az zamanda daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.

Çünkü, Türk milletinin karakteri yüksektir; Türk milleti çalışkandır; Türk milleti zekidir. Çünkü, Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü, Türk milletinin, yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.

Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihî bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür. Türk milletine çok yakışan bu ülkü, onu, bütün beşeriyette, hakikî huzurun temini yolunda, kendine düşen medenî vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti!

On beş yıldan beri, giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtıyarım ki, bu sözlerimin hiç birinde milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım. Bugün, aynı iman ve katiyetle söylüyorum ki, millî ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu, bütün medenî âlem az zamanda bir kere daha tanıyacaktır. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, atının yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim.

Ne mutlu Türküm diyene!

Ankara, 29 Ekim 1933

AÇIK OTURUM

Toplum için önemli ve güncel bir konuda, uzman kişiler tarafından geniş bir dinleyici kitlesi önünde yapılan tartışmalara açık oturum denir. Panel ve bilgi şölenine benzer. O tartışmalardaki yol ve yöntem açık oturumda da uygulanır. Açık oturum, büyük bir salonda geniş bir dinleyici kitlesi önünde yapılabileceği gibi tv. programı olarak da yapılabilir. Bir başkanla sayıları üç ile beş arasında değişen konuşmacı bulunur. Başkan, oturumu konuyu açıklayarak ve konuşmacıları tanıtarak açar. Konuşmacılara sırayla söz verir. Her konuşmacıya konunun bir yönünü sorar, konuşmacıların görüşlerini dinler. Arada bir konuyu toparlamalı, asıl konu üzerinde katılımcıları konuşmaya yönlendirmelidir. Başkan tarafsız olmalı, eşit süre vermeli, işine gelmeyen konuşmayı kesmemelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ağca, Hüseyin, Sözlü Anlatım, Gündüz Eğ. Ve Yay.,1999, Ankara

Aktaş, Şerif, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yay. 2007, Ankara

Beyreli, Latif v.d, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Pegem Yay., 2008, Ankara

Koç, Sadettin vd, Dil ve Anlatım, Tablet Yay., 2008, Konya

